

EHMANN BEA*, KIS BALÁZS**, NASZÓDI MÁTYÁS**, LÁSZLÓ JÁNOS***:

* *MTA Pszichológiai Kutatóintézete, Budapest*

** *Morphologic Kft, Budapest*

*** *MTA Pszichológiai Kutatóintézete, Budapest, PTE BTK Pszichológiai Intézet*

A szubjektív időélmény tartalomelemzéses vizsgálata

A LAS-Vertikum időmodulja¹

A LAS-Vertikum szó feletti tartalomelemző programot a Pécsi Tudományegyetem, az MTA Pszichológiai Kutatóintézete, a Morphologic Kft és a Gödöllői Szent István Egyetem közösen fejlesztette ki. Működésének elmélete a narratív pszichológia és a narratív pszichológiai tartalomelemzés (László, Ehmann, Péley, Pólya, 2002; László és Ehmann, 2003; László és Ehmann, 2004a, 2004b, 2004c). Eszerint az elbeszélésben azonosítható szerkezeti mintázatokból (elbeszélői perspektíva, az életdráma szereplői és funkcióik, a narratívum idői szerveződése, a közelítés-távolítás, a tagadás, az énre történő utalások, stb.) pszichológiai következtetések vonhatók le. A szubjektív időélmény tartalomelemzéses vizsgálatának elméleti háttéréről, és az általa javasolt időkategóriákról az első szerző több korábbi közleményben is beszámolt (Ehmann, 2003, 2004abc). A tanulmány második és harmadik szerzője a címben szereplő szó feletti narratív pszichológiai tartalomelemző programcsomag szövegelemző szoftverét, a LINTAG programot dolgozta ki. A szövegekben azonosítható idői kategóriák egy részéből képeztük e program modulcsoportjainak egyikét, az ún. LINTAG időmodult. Az időmodul a program többi modulcsoportjával együtt alkotja a LINTAG szoftvert, amely az Atlas.ti kereskedelmi forgalmazású tartalomelemző programmal és az SPSS statisztikai programcsomaggal összekapcsolva alkotja a címben jelzett LAS-Verticum

¹ A tanulmány az NKFP 5/27/2001, valamint az OTKA T-34808 és az OTKA T-046522 pályázatok támogatásával készült.

nevű szövegelemző rendszert, melynek létrejöttét a tanulmány negyedik szerzője projektvezetőként koordinálta (László és mtsai, 2004).

A szubjektív időélmény tartalomelemzéses vizsgálatának elméleti alapjai

Az elbeszelt szövegekből kibontható szubjektív időélmény vizsgálatának két rétege van. Az egyik annak elmélete, hogy egyáltalán miképpen azonosíthatók az időélmény különféle típusai. Ehhez kapcsolódik a másik kérdéskör, hogy a különféle szubjektív időélmény formák milyen pszichológiai korrelátumokkal hozhatók kapcsolatba. Minthogy korábbi közleményeinkben már mindkét területről részletesen beszámoltunk (Ehmann, 2003, 2004a, 2004 b, 2004c), csupán összefoglalóan említjük meg az ide vonatkozó elméleti és történeti előzményeket.

Pszichoanalitikus alapok

- Fraser (1981) ún. Umwelt²-elmélete szerint egy képzeletbeli időnyíl segítségével jól leképezhetők a pszichikus időélmény formái. A teljes időnyíl az ún. noetikus Umwelt, ezen kívül létezik
- /1/ Biotemporális Umwelt /hiányzik a nyíl feje/; ebben az Umweltben nem létezik távoli jövő, a kielégülés késleltetése a teljes visszautasítottság érzést, totális frusztrációélményt kelt;
- /2/ Eotemporális³ Umwelt: hiányzik a nyíl feje és a farka. Itt hiányzik az idő iránya. Ez a maradandó, tartós jelen ideje. Ide tartozik minden ciklikus folyamat, mert ezek mutatnak ugyan variációkat, de nincs kitüntetett irányuk. A végtelen idő, az örökkévalóság és az örökké tartó jelen mind az eotemporális időélmény szinonimái;
- /3/ Prototemporális Umwelt: hiányzik a nyíl feje, a farka, és a nyíl széttöredezik; Ez a fragmentált idő világa. Az események csak lazán függenek össze, vagy egyáltalán nem – például olyan pszichotikus állapotokban, ahol a self sérült vagy eltűnik;

² Az 'Umwelt' szó egy lehetséges fordítása: 'Észlelt világ'.

³ Eosz, a hajnal istennője

- /4/ Atemporális Umwelt: eltűnik az egész nyíl. A legprimitívebb forma, amikor az idő szinte beleolvad a térbe. Fraser szerint a gyakorlatban a teljes skizofrén káoszt vagy a szenilitás belső világát képzelhetjük ilyennek. Az atemporális káoszban nincsenek /oksági/ kapcsolatok.

A naptári vagy óraidőhöz kapcsolódó pszichológiai jelenségeket a pszichoanalitikus irodalom az ún. évfordulós reakciók témakörében tárgyalja. Ide tartozik a vasárnapi neurózistól kezdve a legkülönbélebb vallási és nemzeti ünnepek, a nevezetes családi események, egyéni és történelmi sorsfordulók patológiájának széles köre.

Olyan időélménytípusok is léteznek, melyek nyelvi markereit még nem sikerült azonosítani: a pszichoanalitikus irodalom (pl. Hartocollis, 1978) szerint a borderline és narcisztikus kórisme egyik jellemző vonása az idő fragmentációja. Ezt az összefüggést intuitíven, és nem felismerhető nyelvi jelekre alapozva állítják az analitikusok. A másik ilyen jelenleg még feltáratlan nyelvi markerek nélküli időélmény csoport a traumatikus emlékek idői szerveződése. Terr (1984) empirikus vizsgálatok alapján kategorizálta a súlyos traumatizációt követő időélmény zavarokat. Megállapította, hogy eltorzulhat a ritmusosan tagolt rövid idők észlelése, az időtartam észlelése, az egyidejűség és az egymásra következés észlelése és beszűkülhet a jövő idő perspektívája.

Pszichometrikus alapok

A pszichikus időélmény pszichometrikus vizsgálatának elméleti alapja a pszichikus időélmény szerveződésének önálló személyiségvonásként való tételezése. Ez a törekvés – legalábbis ismereteink szerint – jelenleg lényegében egy pszichiátriai szemléletű vonáspatológiai elképzelésben merül ki. Ezt képviseli az El Meligi (1972) által kifejlesztett *Experimental World Inventory* pszichodiagnosztikai teszt. Az EWI annak mérésére szolgál, hogy milyen szomatikus, kognitív és érzelmi változások jelentkeznek elmebetegség, biokémiai zavar, intrakraniális diszfunkció vagy súlyos helyzeti stressz hatására.⁴ Az EWI egyik alapskálája az Időpercepció Skála, amely azért jelentős fejlemény, mert túllép az idő hagyományos múlt-jelen-jövő felosztásán,

⁴ Az EWI fő skálái a következők: Szenzoros érzékelés, Idő percepció, Test percepció, Self percepció, Mások percepciója, Ideáció, Impulzus reguláció. (El Meligi, 1972, 224-231.o.)

és az időészlelés új minőségeit vezeti be a kutatásba. A skála a következő faktorokat tartalmazza:

1. Változások az idő áramlásának élményében

(Jellemző itemek: „Állandó sietségben vagyok, minden konkrét ok nélkül”; „Alig figyelek oda a nappalok és az éjszakák váltakozására”)

2. Idői orientáció

(Jellemző itemek: „Nem tartozom ehhez az évszázadhoz”; „Már túl késő van ahhoz, hogy megpróbáljak valakivé válni”)

3. Tapasztalati életkor

(Jellemző itemek: „Az életkorom változatlannak tűnik”; „Mindig is öregnek éreztem magam”)

A szerző szerint az *Időpercepció Skála* átlagértéke arányos a patológia mértékével. A szerző a skálát több teszttel összehasonlította, főként az MMPI-jal, és azt találta, hogy a pszichotikusok konzisztensen magasabb pontszámokat érnek el, mint a nem pszichotikusok, a normál személyek pedig konzisztensen alacsony értékeket mutatnak. A pszichikus időélménytípust önálló személyiségvonásként tételező időpatológiai vizsgálatok fő következtetése tehát az, hogy az időészlelés súlyos zavara a pszichózis – mindenekelőtt a szkizofrénia - világába tartozik, neurotikusok, szorongók, pszichopáták és foglyok csak részben, normál populációk pedig szinte egyáltalán nem mutatnak feltűnő időészlelési patológiát.

Tartalomelemzéses alapok

James W. Pennebaker (2001) LIWC nevű szoftvere 2290 angol szót és szótőt tartalmaz 70 szókatégoriába sorolva. A fő kategóriák a standard nyelvi dimenziók mellett felölelik az érzelmi folyamatok, a kognitív folyamatok, a szenzoros és perceptuális folyamatok és a

társas folyamatok szóállományát. A szoftver időkategóriái: múlt, jelen és jövő idejű igealakok.

Colin Martindale (1984) *Regresszív Képzelet Szótára* pszichoanalitikus indíttatásból készült, és már több nyelven létezik. Az angol változat 3200 szót és szótót tartalmaz, az alábbi kategóriákban: 29 kategória az elsődleges folyamatgondolkodás, 7 kategória a másodlagos folyamatgondolkodás, és további 7 kategória az érzelmek felismerésére. A szoftver két időkategóriája a *Regresszív kogníció* alkategóriában az *Időtlenesség* (Timelessness) kategória (pl. eternal, forever, immortal, stb. szavak), a *Másodlagos folyamatok* alkategóriában a *Temporális referencia* skála (when, now, then, stb. szavak).

A LAS-Vertikum időmoduljai e két szoftverhez képest több újdonságot tartalmaznak. Miként a többi modulnál is, szerkezeti újdonság, hogy a program nem csak szavakra, hanem több tagból álló kifejezésekre is találatot ad, szemléletbeli újdonság pedig az időkategóriák finomabb felbontása.

A szubjektív időélmény összekapcsolódása más pszichológiai konstruktumokkal

Időélmény és nyílt/zárt gondolkodás

Rokeach és Bonier (1960) az időélmény és a nyílt/zárt gondolkodás feltárására vizsgálatot végzett az időperspektíva, a dogmatizmus és a szorongás összefüggéseinek feltárására TAT képekre adott szövegek alapján. A kapott szövegekben először összeszámolták (számítógép nélkül) a múlt, jelen és jövő idejű igéket. Azt találták, hogy a múlt idejű igék használatában nem volt különbség a két csoport között, ám a nyitott gondolkodású csoport konzisztensen több jelen idejű, a zárt gondolkodású csoport pedig konzisztensen több jövő idejű igét említett.

Időélmény szerveződés és élettörténeti koherencia

A két terület összekapcsolása Aaron Antonovsky munkásságáig vezet vissza. Orvosszociológusként ő alkotta meg – a patogenetikus modellel szembehelyezkedve - az ún. szalutogenetikus modellt, amelyben nem azt vizsgálta, hogy rendkívül súlyos traumák (konkrétan a holocaust) hatására miként és milyen mintázatokban betegszenek meg az emberek, hanem azt, hogy milyen tényezők közrejátszása révén maradnak testileg-lelkileg

egészségesek (Antonovsky, 1979, 1987, 1993). Több ezer élettörténeti interjú elemzése révén arra a következtetésre jutott, hogy ehhez a teljesítményhez koherensen elbeszélte élettörténet társul.

Antonovsky munkásságából kitűnik, hogy a magas koherenciaérzéssel rendelkező személyek képesek valami olyasvalamire, amire az alacsony koherenciaérzéssel rendelkezők nem: „Az életesemények normális menete” című dimenzióba nem illeszkedő – súlyosan traumatikus, stresszterhelt – élményeiket ráhorgonyozzák, vagy ha úgy tetszik, öltésről öltésre haladva mintegy ”rávarrják” az idő kronologikus tengelyére. Ezt úgy is nevezhetjük, mint képességet arra, hogy az elbeszélés során a naptári idő arányskálájához legalább egy intervallumskálát illesszenek, azaz képesek legyenek az eseményekről – ha kihagyásokkal és elakadásokkal is – valamilyen kronologikus sorrendben beszámolni. Antonovsky azt mondja, ha képesek vagyunk koherens narratívumot elbeszélni az életünkről, akármilyen borzalmas volt is az, akkor jó eséllyel testileg és mentálisan egészségesek maradunk, ha nem, megbetegszünk.

Az Antonovsky-féle koherenciaelmélet és a szubjektív időélmény szerveződésének találkozási pontja tehát az elbeszélte trauma idői koherenciájának kérdésköre. A LINTAG program időmoduljainak validálásához ezért választottuk az összehasonlítást a koherenciaérzék faktoraival.

A LAS-Vertikum program időmoduljai és kategóriái

A program három nagy modult és öt kisebb, jelenleg még fejlesztés alatt álló kategóriát tartalmaz.

I. IDŐHORG MODUL

Tartalom: Az időtengely pontjaira ráhorgonyozható tematizációk

Kategóriák:

FIXHORG /Konkrét, kezdeti lehorgonyzás/

Példák: akkor, amikor, épp, azon a napon stb.

IDŐKONT /Tartósság, folyamatosság/

Példák: állandóan, egyfolytában, éveken át, időszakban stb.

IDŐPERF /Befejezettség/

Példák: addig a napig, utoljára, végül stb.

ISM /Ismétlődés/

Példák: gyakran, megint, szoktunk, újra stb.

II. IDŐSZABAD MODUL

Tartalom: Az időtengely pontjaira nem ráhorgonyozható tematizációk

Kategóriák:

ÖRÖKIDŐ

Példák: mindig, állandóan, örökké stb.

SOHAIDŐ

Példák: soha, semmikor stb.

BIZONYTALAN

Példák: valamikor, bármikor stb.

III. IDŐLÉPTÉK MODUL

Kategóriák:

NAPTÁR /Pillanat/Perc/Óra/Napszak/Nap/Hét/Hónap/Év/

Példák: hétfő délután, két évvel ezelőtt, hajnalban stb.

KORSZAK /Életkorszakok/

Példák: gyermekkoromban, vénségemre stb.

ÜNNEPEK /Ünnepek, jelentős életesemények/

Példák: a születésnapom előtt, karácsonykor stb.

IV. Kísérleti stádiumban lévő kiskategóriák:

JELEN

Példák: ma, mostanában, a mai napon, pillanatnyilag stb.

JÖVŐ

Példák: holnap, fognak, lesznek stb.

RÉGMÚLT

Példák: annó, rég, régen, régebben stb.

AZUTÁN

Példák: aztán, azt követően, később, a következő héten stb.

ÉSAKKOR

Példák: 'és akkor'.

A LINTAG program szó feletti jellege

Mint már fentebb említettük, a program új eleme a korábbi nemzetközi előzményekhez képest az, hogy nem a hagyományos, egyszerű szólistákra épül, hanem több tagból álló kifejezések keresésére is képes. Ez a tulajdonsága a Morphologic Kft által kifejlesztett morfológiai elemzőprogramon alapszik, és ez teszi lehetővé az időkategóriák finomabb felbontását. Ennek jelentőségét egy példán világíthatjuk meg: az a szó, hogy 'év', illetve ennek számos lehetséges ragozott formája az idő szempontjából többféle jelentést is hordozhat. Így az *'egész évben'* a tartósság, folyamatosság mozzanatát hordozza; a *'minden évben'* az ismétlődését. Hasonlóan, a *'gyermekkoromban'* szó önmagában jelenthet régmúltra való utalást, de az *'egész gyermekkoromban'* kifejezés ismét csak folyamatosságra utal. Ezért egy olyan algoritmus, melynek tartalma, hogy *„keress olyan kifejezést, amelyben szerepel az 'egész' szó, és ezt követi egy időhatározó, vagy egy olyan összetett szó, amely tartalmazza a 'kor' főnevet”*, jól felismeri a tartósság megjelenését a gondolatáramlásban. Ez az elv a legtöbb időkategóriára érvényes. Példánknaál maradva, az a szó, hogy 'évben', önmagában csak a NAPTÁR (Időlépték) kategóriára adna találatot, ám a *'minden évben'*, *'a rákövetkező évben'*, az *'1972-es évben'*, az *'ebben az évben'* – kifejezéseket a program rendre az ISMÉTLŐDÉS, az AZUTÁN, a FIXHORG, illetve a JELEN időkategóriákba tartozónak ismeri fel. Hozzátennének ehhez, hogy egy adott

időtartam – például egy év – a kontextustól függően, lehet a beszélő által rövidnek, vagy éppenséggel végtelen hosszúnak megélt időtartam is.

Ez a bonyolultság nem csak az időmodulokra, hanem a LAS-Vertikum többi moduljára is érvényes, bár a bonyolultság természete az egyes modulok esetében más és más. A LINTAG program működési elvének részletes leírása nem ennek a tanulmánynak a feladata (erről lásd László, 2005).

A LAS-Verticum időmoduljainak validálása

Módszer

Szövegelemzés: A szubjektív időélmény tartalomelemzéses vizsgálatakor is a munkacsoportunk által használt normál rétegzett mintával dolgoztunk. Összesen 83 v. sz.-t beszélgettünk a legkülönbébb önéletrajzi témákról, fontos életeseményekről /a részletekről lásd László, 2004/. A teljes interjú szöveganyagon /281.306 szó, szóköz nélkül számolva 1.467.858 karakter/ futtattuk le a LAS-Vertikum program LINTAG nevű szövegelemző összetevőjét az ATLAS.TI program által kínált felhasználói felületen. Az egyes időkategóriákra összesen 12.323 találatot kaptunk. Ezt a gyakorisági táblázatot vittük át SPSS programcsomagba.

Statisztikai feldolgozás: Az időkategóriák LINTAG-gal kapott gyakorisági értékeinek alsó és felső kvartiliseit kétmintás t-próbával hasonlítottuk össze az El Meligi és az Antonovsky kérdőív adataival.

Eredmények

I. Konstruktum validálás: A szubjektív időélmény tartalomelemzéssel nyert eredményeinek összehasonlítása az El Meligi által javasolt pszichometriai konstruktumokkal:

1. El Meligi időáramlás élmény skála:

Szignifikáns eredmények:

Az IDŐHORG modul IDŐKONT skálája ($P < 0.01$)

Az IDŐSZABAD modul ÖRÖKIDŐ skálája ($P < 0.04$)

Értelmezés: Az az eredmény, hogy a minta felső kvartilisében szignifikánsan többször szerepeltek az idő folyamatosságát jelző utalások, illetve hogy a beszélők állításait az 'örökidőbe' távolították /pl. 'mindig azt mondta'/, összhangban van az El Meligi skálával. A szerző szerint ez a kategória patológiás esetekben tartalmazza a tudatosság szintjének disszociatív tendenciáit vagy fluktuációit is. Elképzelhető, hogy az idő folyamatosságának túlzott előtérbe helyezése az élmények naptári idő szerinti tagoltság zavarával jár együtt.

2. El Meligi idői orientáció skála:

Szignifikáns eredmények:

Az IDŐSZABAD modul SOHAIDŐ ($P < 0.05$) és ÖRÖKIDŐ ($P < 0.05$) skálái

Értelmezés: Ezt az eredményt is nagyon jelentősnek tartjuk, annyiban, hogy El Meligi szerint ez a faktor arra utal, hogy a patológiás személy nehezen észleli, hogy vajon az esemény a jelenhez, a múlthoz vagy a jövőhöz tartozik-e, illetve nehezen képes az eseményeket az idői szekvenciában elhelyezni. Ha tehát valaki a hétköznapi beszédében gyakran használja a 'soha' és a 'mindig' típusú kifejezéseket, az azt jelzi, hogy a gondolatáramlás kevésbé horgonyozódik le a naptári időtengelyhez.

3. El Meligi tapasztalati életkor skála:

A már elkészült LINTAG modulokkal nem kaptunk szignifikáns eredményeket. Azonban a még kísérleti stádiumban lévő RÉGMÚLT időkategória $P < 0.03$ szinten szignifikáns volt ezzel a konstrukttal. Azaz azok a személyek, akik a tényleges koruknál fiatalabbnak vagy öregebbnek érzik magukat, több olyan kifejezést használnak mint pl. annó, rég, régen, régebben stb.

II. Kritérium validálás: A szubjektív időélmény tartalomelemzéssel nyert eredményeinek összehasonlítása az Antonovsky-féle koherenciaérzék kérdőívvel

1. 'A világ megérthetősége' /comprehensibility/ faktor:

Nem kaptunk szignifikáns eredményeket.

2. 'A világ kezelhetősége' /manageability/ faktor:

Szignifikáns eredmények:

Az IDŐHORG modul FIXHORG skálája ($P < 0.03$)

Értelmezés: A világ kezelhetősége összefügg azzal, hogy képesek vagyunk az élet eseményeit a naptári időtengelyhez lehorgonyozni. Akik ebben jobbak, azok több konkrét idővel jelölt kifejezést használnak a mindennapi beszédükben. Két kísérleti stádiumban lévő modul /AZUTÁN, ÉS AKKOR/ megerősíteni látszik ezt a jelenséget: akik jobban kezelik a világot, azok még a traumatikus eseményeket is igyekeznek lineáris időszekvenciában elhelyezni.

3. 'A világ jelentéstelisége' /meaningfulness/ faktor:

Az IDŐHORG modul IDŐKONT /folyamatosság/ skálája szignifikáns ($P < 0.02$), az ISM /ismétlődés/ skálája tendenciaszerű ($P < 0.08$) összefüggést mutatott. A kísérleti kategóriák közül a JELEN és a BEFEJEZETT JELEN mutattak összefüggést e faktorról, vagyis a világot jelentéstelinek megélő személyek beszédében több olyan kifejezés szerepel, mint ma, mostanában, attól fogva, azóta stb.

Összefoglalás

Tanulmányunk elején utaltunk arra, hogy a szubjektív időélmény elbeszélte szövegekben történő vizsgálata két, önmagában is rendkívül összetett feladatkört tartalmaz: az időélmény típusok konceptualizálását és ezek pszichológiai korrelátumainak feltárását. Összefoglalva, az első feladatkör elemei a következők voltak: 1. Azonosítani kellett az időélmény fenomenális típusait. 2. El kellett végezni a történetekben kifejeződő időélmények nyelvi operacionalizálását. 3. A nyelvi markerek azonosítására szolgáló szófeletti tartalomelmező program(ka)t kellett kifejleszteni. 4. El kellett végezni az időélmény-konstrukciók pszichológiai validálását. 5. Ellenőrizni kellett a mérőeszközök megbízhatóságát. Jelen tanulmányunkban erről az öt részfeladatról számoltunk be.

Irodalom

- EHMANN B. (2003): A LAS-Vertikum narratív pszichológiai tartalomelemző rendszer időmodulja. In: *Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, MSZNY 2003, Szeged. Absztrakt Kötet. Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged.* 288-290-291.
- EHMANN B. (2004a): Elbeszélt élettörténeti epizódok időstruktúrája. In: LÁSZLÓ J., KÁLLAI J., BERECKZEI T. (szerk.): *A reprezentáció szintjei.* Gondolat Kiadó, Budapest, 339-354.
- EHMANN B. (2004b): Tartalomelemzési módszerek a szubjektív időélmény vizsgálatára laikus beszélők szövegeiben. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 3.
- EHMANN B. (2004c): A szubjektív időélmény mintázatainak pszichoanalitikus és narratív pszichológiai párhuzamai. *Pszichológia*, 24, 4, 403-425.
- EL-MELIGI, A. MONEIM (1972): A technique for exploring time experiences in mental disorders. In: YAKER, H., OSMOND, H. and CHEEK, F. (eds.), *The Future of Time.* The Hogarth Press, London, 220-272.
- FRASER, J. (1981): Temporal Levels and Reality Testing. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 62, 3-26.
- HARTOCOLLIS, P. (1978): Time and Affects in Borderline Disorders. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 59, 157-163.
- LÁSZLÓ J. (2005): *Narratív pszichológia.* Új Mandátum, Budapest.
- LÁSZLÓ J., EHMANN B., PÓLYA T., POHÁRNOK M., PÉLEY B., HARGITAI, R.: (2004): *Morfológiai-lexikai szint feletti pszichológiai tartalomelemző programok fejlesztése. NKFP Projekt Kutatási beszámoló.* Oktatási Minisztérium, Kézirat.
- LÁSZLÓ J., EHMANN B. (2003): LAS-Verticum: Egy szó feletti tartalomelemző szoftver. *Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged, december 10-11. Absztrakt Kötet.* Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport, Szeged. 288-289.
- LÁSZLÓ J., EHMANN B. (2004): Narratív pszichológia és narratív pszichológiai tartalomelemzés. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 3.

- LÁSZLÓ, J., EHMANN, B., PÉLEY, B., PÓLYA, T. (2002): Narrative psychology and narrative psychological content analysis. In: LÁSZLÓ, J., STANTON ROGERS, W. (eds.), *Narrative Approaches in Social Psychology*. Budapest, New Mandate, 9-25.
- MARTINDALE, C. (1984): Elbeszélő szövegek elemzése: Mennyiségi módszer elbeszélő szövegek szimbolikus jelentésének bizonyítására. *Pszichológia*, (4), 3, 413-427.
- PENNEBAKER, J. W. (2001): A stressz szavakba öntése: egészségi, nyelvészeti és terápiás implikációk. In: LÁSZLÓ, J., THOMKA, B. (szerk.), *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Kijarat Kiadó, Budapest, 189-205.
- ROKEACH, M., BONIER, R. (1960): Time perspective, dogmatism and anxiety. In: ROKEACH, M. (ed.), *The Open and Closed Mind*. Basic Books Inc. New York, 366-375.
- TERR, L. (1984): Time and Trauma. *Psychoanal. Study Child*, 39, 633-665.

BEA EHMANN, BALÁZS KIS, MÁTYÁS NASZÓDI, JÁNOS LÁSZLÓ

Content Analysis of Subjective Time Experience: The Time Module of the LAS-Verticum

This paper describes the Modules for the content analysis of subjective time experience in personal documents, as part of a supralexical content analysis program pack LAS-Verticum originally developed in Hungary. The first part of the paper surveys the theoretical basis of this work. The second part describes the categories of the Time Module in detail. Time words and phrases were ranged into three main categories, such as *Anchored to Calendar Time* /e.g. fixed time, continuous time, perfect time, repeated time, etc./, *Non-Anchored to Calendar Time* /e.g. nevertime, eternal time, uncertain time, etc./, and *Calendar Taxonomy* /referring to day, week, eras, holidays, etc./. The third part of the paper demonstrated the method and results of an empirical study for the validation of the time modules.